

5. Klíčové kompetence a základní dovednosti

Dagmar Svobodová

5. Klíčové kompetence a základní dovednosti

- 5.1 Doporučení EU pro klíčové kompetence a základní dovednosti v celoživotním učení
- 5.2 Identifikace klíčových kompetencí a základních dovedností
- 5.3 Priority při výběru klíčových kompetencí a základních dovedností

základních dovedností

5.1 Doporučení EU pro klíčové kompetence v celoživotním učení

- Celoživotní učení představuje pro Evropskou unii základní přístup k rozvoji politiky vzdělávání. Celoživotní učení na jedné straně podporuje sociální začleňování a osobní naplnění.
- Na druhé straně zvyšuje zaměstnatelnost a přizpůsobivost novým pracovním příležitostem a představuje klíčový prvek strategie pro růst a zaměstnanost.

Evropský kvalifikační rámec pro celoživotní učení (EQF)

- *Evropská komise v prosinci 2005 přijala návrh doporučení, které identifikuje osm klíčových kompetencí v oblasti celoživotního učení: komunikaci v mateřském jazyce; komunikaci v cizích jazycích; matematické dovednosti a základní znalosti z oblasti vědy a technologií; digitální dovednosti; schopnost učit se; mezilidské, společenské a občanské dovednosti, včetně kulturních odlišností, podnikatelské dovednosti, kulturní projev.*
- *Záměrem definování klíčových kompetencí v oblasti celoživotního učení na evropské úrovni je poskytnout referenční nástroj pro politiky, poskytovatele vzdělávání, zaměstnavatele a studenty na cestě k aktivnímu občanství, sociální soudržnosti a zaměstnatelnosti. Evropský parlament toto doporučení schválil v září 2006.*
- **Evropský kvalifikační rámec pro celoživotní učení (EQF)**
- *V září 2006 přijala Evropská komise návrh doporučení na zavedení Evropského kvalifikačního rámce pro celoživotní učení (EQF). Jeho cílem je usnadnění přenosu a uznávání kvalifikací zaměstnanců.*
- *EQF má sloužit jako nástroj, který objasní vztah mezi dosaženým vzděláním a odbornými znalostmi z různých národních systémů. Má zvýšit transparentnost a přístupnost evropských vzdělávacích systémů, ať již jde o obecné vzdělávání, dospělých, odborné vzdělání a přípravu. EQF by tedy měl podpořit mobilitu studentů i pracovníků.*

Stanoviska sociálních partnerů

- Asociace evropských hospodářských komor Eurochambers je přesvědčená, že Evropský kvalifikační rámec pro celoživotní učení zvýší transparentnost odlišných systémů kvalifikací a přispěje k pokračování Kodaňského procesu (posílená spolupráce v evropském odborném vzdělávání a přípravě), posílení celoživotního učení a mobility a pomůže dosažení lisabonských cílů. Eurochambers ovšem na druhé straně říká, že stávající podoba EQF je příliš komplikovaná a mělo by dojít k většímu sblížení s firmami a jednotlivci. Je rovněž přesvědčena, že osm referenčních úrovní pro posouzení výsledků vzdělávání, je mnoho.

Evropští sociální partneři zveřejnili 25. ledna 2006 svou výroční hodnotící zprávu k Rámci činností v oblasti celoživotního učení pro rozvoj znalostí a dovedností. V dokumentu hodnotí svou činnost při šíření a zvyšování povědomí jako velmi úspěšnou.

- Asociace evropských hospodářských komor Eurochambers je Evropská komise ve své zprávě pro rok 2006 nazvanou *Pokrok při dosahování lisabonských cílů v oblasti vzdělávání a odborné přípravy* ovšem uvádí, že zvyšování participace dospělých na celoživotním učení stále představuje výzvu. Evropská komise v dokumentu uvádí zásadní poselství pro účast dospělých na celoživotním učení:
- Účast dospělých na celoživotním učení se přibližuje k evropskému cíli pro rok 2010, ale nedostatek dat v některých zemích tento pokrok nadhodnocují.
- Zůstává však řada nerovností v přístupu k celoživotnímu učení. Dospělí s vysokou úrovní dosaženého vzdělání se dalšího vzdělávání účastní s 6krát větší pravděpodobností, než dospělí osoby s nižším dosaženým vzděláním. V oblasti neformálního vzdělávání je to 10krát tolik. Starší občané se navíc účastní vzdělávání s menší pravděpodobností než mladší.
- Rostoucí participace dospělých na celoživotním učení představuje výzvu i z regionálního hlediska. Řada evropských regionů je značně pozadu, přestože se nacházejí v zemích, kde je obecně míra participace vyšší.

Stanoviska sociálních partnerů

- Politiky zaměřené na zvýšení míry participace v celoživotním učení by se tudíž měly zaměřit na osoby s nižším vzděláním, na participaci starších věkových skupin na vzdělávání a odborné přípravě, stejně jako na regionální rozměr.
- Pro členské země je zásadní implementovat své závazky na vypracování komplexních a rozsáhlých strategií pro oblast celoživotního učení.
- **Podnikatelé** jsou přesvědčeni, že důraz by měl být kladen na rozvoj jak schopností, tak motivace pokračovat v učení po celý život a na schopnost neustále se přizpůsobovat novým změnám a výzám. Celoživotní učení je klíčem k zaměstnatelnosti, konkurenceschopnosti, přizpůsobivosti a aktivnímu občanství, které jsou spolu těsně propojené.
- **Neziskové organizace** zdůrazňují obecné výhody učení, které nejsou spojeny pouze s potřebami trhu práce, ale také s občanstvím a sociální soudržností.

- **Sdružení evropských vysokých škol** je přesvědčeno, že dovednosti jsou důležité z hlediska občanství i zaměstnatelnosti. Evropské instituce, které poskytují vysokoškolské vzdělání, chápou celoživotní učení jako kolektivní zodpovědnost, ale zdůrazňují, že je nezbytné, aby vlády investovaly do přípravy učitelů a školitelů na všech úrovních vzdělávání, jak neformálního, tak formálního.
- **Poslanci v Evropském parlamentu** schválili návrh Evropské komise o klíčových dovednostech v oblasti celoživotního učení. Vyzvali členské země k přijetí národních strategií k tomuto tématu. Přestože myšlenka celoživotního učení je nyní všeobecně rozšířená a jsou známy jeho potenciální přínosy pro vytváření společnosti založené na znalostech, málo lidí je ochotných se vzdělávat i poté, co opustí školu.

5.2 Identifikace klíčových kompetencí a základních dovedností

- Klíčové kompetence představují přenosný a multifunkční soubor vědomostí, dovedností a postojů, které potřebuje každý jedinec pro své osobní naplnění a rozvoj, pro zapojení se do společnosti a úspěšnou zaměstnatelnost.

Základy klíčových kompetencí by měly být osvojeny do ukončení povinné školní docházky a měly by vytvářet základ pro další vzdělávání jako součást celoživotního učení.

- V oblasti identifikace klíčových kompetencí neexistuje jediný univerzálně přijímaný model.
- Lze identifikovat dva hlavní proudy:
 - 1) Klíčové kompetence jako předmětové
 - 2) Klíčové kompetence jako všeobecné, nadpředmětové

Evropská komise a klíčové kompetence

- Evropská komise podle stanovených priorit identifikovala pro etapu základního vzdělávání 8 oblastí klíčových kompetencí.
- Popis kompetencí se omezuje na základní vzdělávání proto, že touto etapou vzdělávání projde většina žáků a osvojení základů klíčových kompetencí lze u nich zajistit.

- V dalších etapách vzdělávání a při vzdělávání dospělých se předpokládá, že budou klíčové kompetence rozvíjeny.
- Vzhledem k tomu, že název kompetencí nemůže vystihnout celou škálu vědomostí, dovedností a postojů, které kompetence zahrnuje, existuje ke každé klíčové kompetenci krátká definice.
- Definice je důležitá u kompetencí, které jsou formulovány nově, jako tzv. **entrepreneurship**.
- V češtině pro tuto kompetenci existuje název podnikatelské dovednosti.

Osm klíčových kompetencí je rozděleno do dvou skupin:

- 1) kompetence, které se vztahují k vyučovacím předmětům
- 2) kompetence, které jsou nad-předmětové tzv. kros-kurikulární

Jedná se o kombinaci dvou modelů, se kterými se lze setkat v mezinárodních studiích i v současných evropských kurikulích.

V rámci každé oblasti je popsáno, jakými vědomostmi, dovednostmi a postoji by měli studenti/klienti disponovat. Vzhledem k odlišné terminologii nemusí jednotlivé termíny odpovídat úzu v české odborné terminologii.

Předmětové klíčové kompetence

- **KOMUNIKACI V MATEŘSKÉM JAZYCE**

Tyto kompetence představují schopnost vyjádřit a interpretovat myšlenky, pocity a informace v ústní i psané podobě a zapojit se do komunikace v různých sociálních kontextech – v práci, doma i při volnočasových aktivitách.

- **KOMUNIKACI V CIZÍM JAZYCE**

Tyto kompetence zahrnují stejné oblasti (produktivní i receptivní dovednosti v psané i mluvené podobě) jako komunikace v mateřském jazyce. Úroveň osvojení cizího jazyka ovšem nemusí být shodná s jazykem mateřským a pro různé cizí jazyky se liší.

- **MATEMATICKÉ GRAMOTNOSTI A KE KOMPETENCÍM V OBLASTI PŘÍRODNÍCH VĚD A TECHNOLOGIÍ**

Matematická gramotnost představuje schopnost písemně i z hlavy sčítat, odečítat, násobit a dělit a užívat tyto operace k řešení problémů v každodenním životě. Důraz je kladen spíše na proces řešení problémů než na samotný výsledek, na prováděnou činnost spíše než na žákovy znalosti. V přírodních vědách se jedná o znalosti a metodologie, které lze použít k vysvětlení jevů v okolním světě. Technologie představuje aplikaci znalostí jako prostředek, kterým člověk ovlivňuje prostředí, v němž žije.

- **INFORMAČNÍM A KOMUNIKAČNÍM TECHNOLOGIÍM**

Jedná se o schopnost používat multimediální technologie a využívat je k vyhledávání, ukládání, vytváření, prezentování, třídění a k výměně informací.

Nad-předmětové klíčové kompetence

- **UČIT SE UČIT** Tyto kompetence jsou nezbytné pro organizaci a řízení vlastního učení (samostatně i ve skupině), pro získávání, zpracovávání, hodnocení a integraci nových znalostí a pro schopnost aplikovat tyto kompetence v různých situacích a kontextech, včetně samotného učení a řešení problémů doma, ve vzdělávacím procesu, v práci a ve společnosti.
- **INTERPERSONÁLNÍ, INTERKULTURNÍ A SOCIÁLNÍ KOMPETENCE A KOMPETENCE OBČANSKÉ (civily)** Tyto kompetence zahrnují všechny formy jednání, které si každý jedinec musí osvojit, aby byl schopen se efektivně a konstruktivně podílet na dění ve společnosti a dokázat řešit problémy v osobním, rodinném i veřejném kontextu.
- **PODNIKATELSKÉ DOVEDNOSTI (podnikatelské dovednosti)** Tyto kompetence mají pasivní a aktivní část – jednak vedou ke stimulaci změn, které iniciuje sám jedinec, ale také ke schopnosti vítat a podporovat změny, které jsou vyvolány vnějšími faktory, to znamená vedou žáka k tomu, aby dokázal vítat změny, přebíral odpovědnost za své jednání (pozitivní i negativní), dokončil, co započal, měl představu, čeho chce dosáhnout, vytyčil si své cíle, šel za nimi a byl motivován k úspěchu.
- **KULTURNÍ ROZHLED - TVŮRČÍ DOVEDNOSTI, VNÍMÁNÍ KULTURNÍHO DĚNÍ (tvořivost)** Tyto kompetence představují schopnost vážit si projevů kultury a společenských mravů i schopnost vážit si literatury, umění, hudby a dalších forem tvůrčích projevů člověka.

5.3 Priority při výběru klíčových

kompetencí

Priority při výběru klíčových kompetencí
V rámci lisabonského procesu byly při výběru klíčových kompetencí sledovány tři priority, které lze vyčíst již z definice:

- - osobní naplnění a rozvoj jedince v průběhu celého života, tzn. že klíčové kompetence musí vybavit jedince, aby byl schopen sledovat vlastní životní cíle a usiloval o celoživotní učení

Aktivní občanství a lidský kapitál

- **aktivní občanství a zapojení se do společnosti, tzn. že klíčové kompetence by měly motivovat jedince, aby se jako občan zapojil aktivně do dění ve společnosti**

- **zaměstnatelnost jedince jako lidský kapitál, tzn. že každý jedinec by měl být schopen získat odpovídající a kvalitní zaměstnání na trhu práce**

Proč by měly být klíčové kompetence multifunkční?

- Klíčové kompetence by měly být zároveň použitelné v různých situacích a kontextech, měly by být tedy multifunkční. Jejich základy by měly být osvojeny do ukončení povinné školní docházky a měly by vytvářet východisko pro další vzdělávání jako součást celoživotního učení.
- Koncept klíčových kompetencí (nad-oborové, interdisciplinární, kořenové/jádrové/centrální (core): **komunikativnost a kooperativnost, řešit problémy a tvořivost, samostatnost a výkonnost, přijímat a nést odpovědnost, zdůvodňovat a hodnotit, uvažovat a učit se.**